

พฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกภายหลังจากการรักษา

วิไล พรหมทองรักษ์, พจนีย์ สกุลวิโรจน์, อุบล ศรีนวลดี
พยาบาลศาสตรบัณฑิต (พย.บ.) โรงพยาบาลมะเร็งสุราษฎร์ธานี

Sexual Behavior of Cervical Cancer Patients After Treatment

Wilai Phromthongrak, potjane Sakunvirot, Ubon Srinuraldee
Bachelor of Nursing Science (B.N.S) Surathani Cancer Hospital

Abstract

This study was a descriptive research aimed to study the sexual behavior of cervical cancer patients receiving radiotherapy and chemotherapy. The sample consisted of purposive sampling ๖๑ patients who have been diagnosed by a doctor as having cervical cancer after receiving the treatment, surgery, radiotherapy and chemotherapy until completion of the treatment. The research instrument was a questionnaire consisting of general information and the sexual behavior questionnaire which was content validated by experts. Cronbach' alpha coefficient testing revealed a reliability score was ๐.๘๖. Data were collected by interviewing during October ๑, ๒๐๑๙ - December ๓๑, ๒๐๑๙. Data were analyzed using descriptive statistics such as percentage, mean, standard deviation.

The results showed that the respondents had more sexual behavior after radiotherapy and chemotherapy because of the satisfaction of saying "love" or "worried" with their spouses was ๑๙.๗%, often speaking "love" or "worried" with a spouse was ๑๓.๑%, often showing love to their spouses by holding hands, embracing, kissing, touching was ๑๑.๕%, respectively, and had less sexual behavior after receiving treatment for ๑๐๐% of sexual intercourse.

The result of the study suggested that required creative activities to promote patient's value by nursing support and advice. Provide policies to promote and improve nurses' competency in sexual counseling to encourage and help the cervical cancer patients and their spouses after radiotherapy and chemotherapy. In addition, solving the sexual problem and promoting better quality of life for patients and spouses.

Key word : Cervical Cancer Patients, Sexual Behavior Cervical Cancer Patients After Treatment

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกที่ได้รับการรักษาด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นมะเร็งปากมดลูก ภายหลังจากได้รับการรักษา ผ่าตัด รังสีรักษาและเคมีบำบัดจนครบตามแผนการรักษาโดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๖๑ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป และแบบสอบถามพฤติกรรมทางเพศของ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่น โดยวิธีอัลฟาของครอนบาค (Cronbach'alpha coefficient) เท่ากับ ๐.๘๖ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ - ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมทางเพศภายหลังจากได้รับการรักษาด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัดเพิ่มขึ้นในเรื่องความรู้สึกพึงพอใจในการพูดคำว่า “รัก” หรือ “หวัง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๙.๗, ความบ่อยครั้งที่พูดคำว่า “รัก” หรือ “หวัง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๓.๑, ความบ่อยครั้งในการแสดงความรักต่อคู่ครองโดยการจับมือการโอบกอด การจูบ หรือหอมแก้ม การลูบคลำ หรือการประเล้าประโลม ร้อยละ ๑๑.๕ ตามลำดับ มีพฤติกรรมทางเพศภายหลังจากการรักษาลดลงในเรื่องความบ่อยครั้งในการร่วมเพศ ร้อยละ ๑๐๐

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ควรมีการจัดกิจกรรมสร้างเสริมความมีคุณค่าโดยมีพยาบาลให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา และมีนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาสมรรถนะของพยาบาลในการให้คำปรึกษาด้านเพศสัมพันธ์ เพื่อสร้างเจตคติที่ดีและช่วยเหลือให้ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกและคู่สมรสหลังการรักษาด้วยรังสีและเคมีบำบัด หาทงออกเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเพศสัมพันธ์ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ป่วยและคู่สมรสมีคุณภาพชีวิตที่ดี

คำรหัส : ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูก พฤติกรรมทางเพศ ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกหลังได้รับการรักษา

บทนำ

มะเร็งปากมดลูก เป็นมะเร็งที่พบบ่อยที่มีอุบัติการณ์สูง โดยพบจำนวนผู้ป่วยรายใหม่มากเป็นอันดับ ๓ ของมะเร็งที่พบในเพศหญิง^๑ สำหรับโรงพยาบาลมะเร็งสุราษฎร์ธานี กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ยังเป็นโรคที่พบบ่อยเป็น อันดับ ๓ ของมะเร็งในเพศหญิง โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๙-ปี ๒๕๖๑ พบร้อยละ ๑๑.๐๐, ๑๑.๐๐ และร้อยละ ๘.๑๓ ตามลำดับ แม้นพบว่าสถิติผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกรายใหม่ที่มารักษามีแนวโน้มที่ลดลง แต่พบว่าผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกมีอายุ ๒๕-๒๙ ปี เพิ่มมากขึ้น จากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ไม่พบผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกในกลุ่มอายุ ๒๕-๒๙ ปี ในช่วง ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ พบจำนวน ๓ ราย และปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จำนวน ๘ ราย^๒ ซึ่งมีแนวโน้มจะพบสตรีที่ป่วยเป็นมะเร็งปากมดลูกอายุน้อย เพิ่มมากขึ้น จากสภาพสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง สตรีเริ่มมีเพศสัมพันธ์อายุน้อย^๓ ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามะเร็งปากมดลูกยังเป็นปัญหาของสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย

เพศสัมพันธ์ คือพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาที่แสดงออกในเรื่องเพศ เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งนี้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมภายใน ได้แก่ การรับรู้ ค่านิยม ความเชื่อ เจตคติและพฤติกรรมภายนอกได้แก่ ท่าทีและการปฏิบัติทางเพศ ความหมายเพศสัมพันธ์ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น แต่จะรวมไปถึงการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งทางร่างกาย จิตใจ การจูบ การกอด ซึ่งจะบ่งบอกถึงบุคคลนั้นจะเปิดเผยตนเองต่อบุคคลภายนอกอย่างไร^๔ เพศสัมพันธ์ในชีวิตคู่ นอกจากทำให้คู่สามี ภรรยามีความสุขแล้ว ยังช่วยผ่อนคลายสร้างความผูกพัน และช่วยสานทำให้ชีวิตคู่มีความสมบูรณ์มากขึ้นสุขภาพจิตดี ทำให้เกิดความรู้สึกเชิงบวก และช่วยสานทำให้ชีวิตคู่มีความสมบูรณ์มากขึ้นสุขภาพจิตดี ทำให้เกิดความรู้สึกเชิงบวกกับตัวเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นหญิงที่สมบูรณ์ มีเสน่ห์ มีคุณค่าและเป็นที่ต้องการของสามี ทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น อารมณ์แจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย

เมื่อเข้าสู่กระบวนการรักษา ผลกระทบด้านการรักษา ทั้งรังสีรักษาและเคมีบำบัด มีผลกับ ช่องคลอด ภายหลังการรักษาพบภาวะที่ช่องคลอดตีบแคบและสั้นลงได้ถึง ๔-๑๐๐ เปอร์เซ็นต์^๕ และพบภาวะที่น้ำหล่อลื่นลดลง ทำให้เยื่อช่องคลอดแห้ง บางลง และการที่เยื่อช่องคลอดได้รับรังสีและเคมีบำบัดส่งผลให้เกิดมีการอักเสบเป็นแผล หลังจากแผลเริ่มหายจะมีเนื้อพังผืดงอกออกมาซ่อมแซมเยื่อช่องคลอดเก่า เกิดการดึงรั้งทำให้ช่องคลอดตีบแคบยึดติดกันส่งผลให้ช่องคลอดสั้นลง และการรักษาส่งผลให้มีการฝ่อของรังไข่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการสร้างฮอร์โมนเอสโตรเจนทำให้สตรีเป็นหมันและหยุดการมีประจำเดือน การที่ขาดฮอร์โมนเอสโตรเจนส่งผลกระทบต่อระยะสุขสุดยอดทางเพศ^๖ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวงการตอบสนองทางเพศ กล่าวคือ ทำให้ ไม่มีอารมณ์ความสนใจเรื่องเพศสัมพันธ์ จนเกิดเป็นปัญหาข้อบกพร่องทางเพศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดข้อจำกัดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการมีเพศสัมพันธ์ ดังนั้นดั่งนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกับเพศสัมพันธ์ของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกหลังรับการรักษา เพื่อนำไปพัฒนาแนวการช่วยเหลือและสร้างเจตคติที่ดี แก่ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกหลังการรักษาด้วยรังสีและเคมีบำบัดบำบัดและคู่สมรสทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเพศสัมพันธ์ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ป่วยและคู่สมรสต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกที่ได้รับการรักษาด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด

ระเบียบวิธีวิจัยวิจัย

การวิจัยเชิงพรรณนาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกภายหลังการรักษา ประชากร คือ หญิงวัยผู้ใหญ่ สถานภาพคู่ ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นมะเร็งปากมดลูก ที่มาตรวจรักษาที่แผนกผู้ป่วยนอกรังสีรักษา โรงพยาบาลมะเร็งสุราษฎร์ธานี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่มาตรวจในแต่ละวันตั้งแต่วันจันทร์ - พฤหัสบดี โดยคุณสมบัติ (inclusion criteria) ของกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มผู้ป่วยที่อายุ ๓๐ ปีขึ้นไป ปัจจุบันยังอยู่กับคู่สมรส ยังต้องการมีเพศสัมพันธ์ และไม่มีข้อห้ามทางแพทย์ที่ไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ ที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นมะเร็งปากมดลูก ภายหลังได้รับการรักษา ผ่าตัด รังสีรักษาและเคมีบำบัดจนครบตามแผนการรักษาและไม่มีปัญหาข้อบกพร่องในการมีเพศสัมพันธ์ สามารถพูดและฟังภาษาไทยได้เข้าใจ มีความยินดีและสมัครใจเข้าร่วมในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๑ ชุด แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยคำถาม ปลายปิดและเปิด ผู้วิจัยเป็นผู้กรอกข้อมูลประกอบด้วย เชื้อชาติ การวินิจฉัยโรคระยะของโรค การรักษาทั้งหมดที่ผู้ป่วยได้รับระยะเวลาที่ครบการรักษารักษาถึงปัจจุบัน ๒) ข้อมูลส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้กรอก ประกอบด้วย คำถาม ปลายปิดและเปิด จำนวน ๘ ข้อประกอบด้วย ข้อมูลเรื่อง อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการเงิน ระยะเวลาที่อยู่กับคู่สมรสจนถึงปัจจุบัน สุขภาพของคู่สมรส ความต้องการข้อมูลการได้รับคำแนะนำด้านเพศสัมพันธ์ภายหลังการรักษา ๓) แบบสอบถามพฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็ง ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แบบสอบถาม^๗ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค .๘๖ มีคำถามทั้งหมด ๑๖ ข้อ รวบรวมข้อมูลโดยการทำหนังสือขอความร่วมมือถึงทุกหน่วยงานและขออนุญาตแจกแบบสอบถามระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ - ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ จำนวน ๖๑ ฉบับ วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไป

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกส่วนใหญ่เชื้อชาติไทย ร้อยละ ๘๕.๒, มีอายุน้อยกว่า ๕๐ ปี มากถึงร้อยละ ๔๑.๐, ระยะเวลาที่ครบการรักษารักษาถึงปัจจุบัน ๑-๕ ปี ร้อยละ ๔๑.๐, สิทธิการรักษาประกันสุขภาพ ร้อยละ ๗๓.๘, มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๕๗.๔๘, สถานภาพการเงินพอใช้ ร้อยละ ๗๒.๑, มีระยะเวลาที่อยู่กับคู่สมรสจนถึงปัจจุบันมากกว่า ๓๐ ปี, คู่สมรสมีสุขภาพแข็งแรง ร้อยละ ๗๘.๗, เคยได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านเพศสัมพันธ์หลังการรักษา ร้อยละ ๑๐๐.๐, ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านเพศสัมพันธ์หลังการรักษาจากพยาบาลมากถึงร้อยละ ๗๘.๗, ต้องการได้รับคำปรึกษาด้านเพศสัมพันธ์ร้อยละ ๕๕.๗, ได้รับการวินิจฉัยโรคเป็น Stage ๓ มากถึงร้อยละ ๕๐.๘, ได้รับปริมาณรังสี ๗,๖๕๐ cGy. ร้อยละ ๖๗.๒, ได้รับเคมีบำบัดครบ ร้อยละ ๕๔.๑๒, ไม่ได้การใช้ไอโซเตรเจน ร้อยละ ๙๖.๗

๒. พฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกภายหลังรับการรักษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกมีพฤติกรรมทางเพศภายหลังรับการรักษาด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัดเพิ่มขึ้นในเรื่องความรู้สึกพึงพอใจในการพูดคำว่า “รัก” หรือ “ห่วง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๙.๗,

ความบ่อยครั้งที่พูดคำว่า “รัก” หรือ “ห่วง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๓.๑, ความบ่อยครั้งในการแสดงความรักต่อคู่ครองโดยการจับมือการโอบกอด การจูบ หรือหอมแก้ม การลูบคลำ หรือการประเล้าประโลม ร้อยละ ๑๑.๕ ตามลำดับ มีพฤติกรรมทางเพศภายหลังรับการรักษาลดลงในเรื่องความบ่อยครั้งในการร่วมเพศ ร้อยละ ๑๐๐

อภิปรายผล

พฤติกรรมทางเพศภายหลังรับการรักษาด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัดเพิ่มขึ้นในเรื่องความรู้สึกพึงพอใจในการพูดคำว่า “รัก” หรือ “ห่วง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๙.๗, ความบ่อยครั้งที่พูดคำว่า “รัก” หรือ “ห่วง” กับคู่ครอง ร้อยละ ๑๓.๑, ความบ่อยครั้งในการแสดงความรักต่อคู่ครองโดยการจับมือการโอบกอด การจูบ หรือหอมแก้ม การลูบคลำ หรือการประเล้าประโลม ร้อยละ ๑๑.๕ ตามลำดับ เพราะการเจ็บป่วยเป็นมะเร็งปากมดลูกส่งผลด้านจิตใจ พบว่าภาวะทางจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความต้องการทางเพศของสตรี กล่าวคือ สตรีจะขาดความมั่นใจในตนเอง รู้สึกถึงภาวะไม่มั่นคงในการมีเพศสัมพันธ์ และสูญเสียความเป็นเพศหญิง ทำให้อารมณ์ความต้องการทางเพศของสตรีลดลง^๖ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแซนเชสและคณะ^๗ โดยพบว่าผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกที่มีระดับคะแนนความวิตกกังวลสูงขึ้น ทำให้การตอบสนองทางเพศลดลง ในเรื่องความบ่อยครั้งในการร่วมเพศ ร้อยละ ๑๐๐ เพราะการรักษามะเร็งปากมดลูกด้วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศซึ่งกระทบต่อกระบวนการมีเพศสัมพันธ์ทำให้สตรีไม่มีการตื่นตัวทางเพศ^๘

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรจัดบริการให้คำปรึกษาด้านเพศสัมพันธ์ หรือมีบริการสายด่วนให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ เพื่อช่วยผู้ป่วยและคู่สมรส ในการมีเพศสัมพันธ์ที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิตให้กับผู้ป่วยและคู่สมรส

๒. การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือกัน โดยเชิญผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกและคู่สมรส ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องเพศสัมพันธ์ เข้ามาเล่าปัญหา และวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกและคู่สมรสมีความมั่นใจ มีกำลังใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ของตนเอง

๓. ควรนำผลการศึกษา ไปพัฒนาเป็นคู่มือการพยาบาลด้านเพศสัมพันธ์ เพื่อเป็นข้อมูลให้พยาบาล และบุคคลากรกลุ่มอื่น เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกและปัญหาในเรื่องเพศสัมพันธ์ และสามารถให้ประเมินปัญหาด้านเพศสัมพันธ์ พร้อมทั้งให้คำปรึกษา และจัดการกับปัจจัยที่มีผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

๔. องค์กรพยาบาล ควรส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาสมรรถนะของพยาบาลในการให้คำปรึกษาด้านเพศสัมพันธ์

เอกสารอ้างอิง

๑. สถาบันมะเร็งแห่งชาติ. *ทะเบียนมะเร็งระดับโรงพยาบาล*. กรุงเทพฯ: พรทรัพย์การพิมพ์. ๒๕๖๑
๒. โรงพยาบาลมะเร็งสุราษฎร์ธานี. *ทะเบียนมะเร็งระดับโรงพยาบาล*. สุราษฎร์ธานี. ๒๕๖๑
๓. จิราพร อุดมกิจพิพัฒน์, นุจรศ โสภา และรจนา พิษภาพ. *การปรับตัวต่อความเจ็บป่วยของสตรีวัยผู้ใหญ่ตอนต้นโรคมะเร็งปากมดลูกระยะแพร่กระจาย*. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตถ์. ๒๕๖๐; ๙(๒) : ๘๕-๙๕ สัปดาห์ อาวีพรรค และอเนก อาวีพรรค. *การตอบสนองทางเพศ*
๔. ออนไลน์) สืบค้นวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓, จาก <http://www.Clinirak.com>
๕. Karin, B., Elisabeth, V. L., Paul, W. D., Lars, H., & Gunnar, S. (). *Vaginal Changes and*

๖. *Sexuality in Women with a History of cervical Cancer. The New England Journal of Medicine* ๑๙๙๙; ๓๔๐, ๑๓๘๓-๑๓๘๙.
๗. ฐิติพร อิงคภาสรวงศ์. *การพยาบาลมะเร็งอวัยวะสืบพันธุ์*. สงขลา: ภาควิชาการพยาบาลสูติ-นรีเวช และผดุงครรภ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ๒๕๔๑
๘. วินิตย์ หลงระเลิง. *ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศของผู้ป่วยโรคมดามเนื้อหัวใจตาย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๐
๙. อเนก อารีพรรค, วันชัย นัยรักษ์เสรี, นเรศร สุขเจริญ, วีระพล จันทร์ดียิ่ง, สมพล พงศ์ไทย และ ประทักษ์ โอประเสริฐสวัสดิ์. *เพศศาสตร์ในสูติศาสตร์และนรีเวชวิทยา*. ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ๒๕๔๙
๑๐. Sanchez, L. S., & Lorca, R. C. (๑๙๙๒). *Psychophysiology and psychopathologic aspects associated with sexual dysfunction. Gynecology & Gynecology*, ๒๐(๖), ๒๗๓-๒๗๗.